

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ, НАУКИ ТА МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ ІВАНО-
ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ
ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання науково-
методичної ради Івано-Франківського
обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти
від 31.08.2018 року № 5

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ департаменту освіти,
науки та молодіжної політики
Івано-Франківської
облдержадміністрації
від 24.04.2019 року № 285

Навчальна програма з позашкільної освіти
еколого-натуралістичного напрямку
«Юні лісові рейнджери»
(144 год.)

1 рік навчання

Автор:

Мартинюк Леся Дмитрівна – методист відділу екології Івано-Франківського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

Рецензенти:

Волчовська-Козак О. Є. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та екології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника».

Вівчарук Л. Д. – методист біологічного відділу Івано-Франківського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Карпати – не тільки один із мальовничих куточків України, а й один із найзначніших східноєвропейських оздоровчо-рекреаційних об'єктів, зона цінних лісових масивів, які очищують повітряний басейн над величезною частиною Східної Європи – її «легені». Та протягом останніх десятиліть Карпати зазнають дедалі більших втрат унаслідок діяльності людини, карпатські ліси опинилися перед загрозою зникнення. Збереження біорізноманіття Карпат – надзвичайна проблема, яку потрібно терміново вирішувати.

Щоб зберегти навколишнє середовище, необхідно змінювати ставлення людини до природи. А це найкраще починати з юного віку. Саме тому, в 2016 році було створено Міжнародний проект «Юні лісові рейнджери» підтриманий Міжнародною Програмою Лісової служби США (US Forest Service International Program).

Цей проект має за мету привернути увагу широкого загалу до проблеми вирубки лісів взагалі, і зокрема у Карпатському регіоні України та виховувати у дітей дбайливе ставлення до природи, розширювати і поглиблювати знання у галузі ефективного природокористування, а також дати учасникам проекту практичні уміння та навички поведінки в природі (у лісі, біля водойм...), шляхом створення творчих учнівських об'єднань «Юні лісові рейнджери».

Основними завданнями таких творчих учнівських об'єднань є охорона і збереження лісів; лісовідновлення та лісорозведення; збереження біорізноманіття. Ця діяльність здійснюється у тісній співпраці із місцевими лісництвами.

Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Юні лісові рейнджери» спрямована на реалізацію в гуртках, творчих об'єднаннях закладів загальної середньої та позашкільної освіти. Програма розрахована на вихованців віком 10-15 років.

Мета програми полягає у формуванні екологічної компетентності учнівської молоді, готовності до практичної природоохоронної діяльності в природі, збереження існуючої природної рівноваги.

Основні завдання передбачають формування таких компетентностей:

пізнавальної: привернення уваги вихованців до проблеми вирубки лісів; розширення та поглиблення знань у галузі ефективного природокористування;

практичної: насаджування лісових культур в заповідних урочищах, на території населених пунктів, навчальних закладів; підгодівля зимуючих тварин, проведення рейдів разом з лісівниками з метою запобігання вирубування ялинок, врятування первоцвітів від винищення; прибирання рекреаційних зон від сміття, розчищення прибережних смуг; проведення екологічних флешмобів

з ровесниками в навчальних закладах, проведення екологічних акцій із залученням дорослих;

творчої: розвиток творчої ініціативи, формування творчих здібностей, розвиток спостережливості, вивчення та охорона пам'яток природи рідного краю, формування досвіду проектної та дослідницької діяльності, також фенологічних спостережень;

соціальної: розуміння принципів збалансованого розвитку, усвідомлення важливого значення лісу в житті людини, виховання культури праці, навички природоохоронної роботи, здатність працювати в команді.

Навчальна програма передбачає один рік навчання:

1 рік навчання – основний рівень – 144 години на рік, 4 годин на тиждень.

Особливий акцент у змісті програми наголошено на оволодінні учнями навичок у практичній природоохоронній роботі. Програма передбачає ознайомлення вихованців з рослинним і тваринним світом. Це дає змогу вихованцям орієнтуватися в природному середовищі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та формувати екологічну поведінку в природі.

Робота гуртка планується таким чином, щоб теоретичний матеріал поєднувався з самостійною роботою над літературою, з практичними завданнями (проведенням дослідів, фенологічними спостереженнями, збиранням лікарської сировини, роботою з природним матеріалом), а учень зміг реалізувати набуті знання у проведенні масових еколого-натуралістичних заходах. Під час проведення занять, екскурсій, походів слід приділяти особливу увагу дотриманню правил з техніки безпеки. У програмі передбачається практична природоохоронна робота вихованців: догляд за зеленими насадженнями, прокладання екологічних стежок, очищення берегів річок від сміття, підгодовування птахів та допомога дорослим у підгодівлі тварин узимку, робота в лісництвах і мисливських господарствах, участь у всеукраїнських заходах «Вчимося заповідувати», «Птах року», «Збережемо первоцвіти» тощо, робота на навчально-дослідних земельних ділянках, а також виконання дослідів.

Форми і методи навчання: бесіди, лекції, практичні заняття, вікторини, тренінги, екскурсії, ігрові та творчі завдання, дослідницька робота.

Рекомендується проведення акцій з прибирання територій, просвітницько-природоохоронна робота, створення буклетів та фотоальбомів, розробка гербарних колекцій рослин рідного краю.

Керівник гуртка в установленому порядку може вносити зміни до розподілу навчального часу на вивчення окремих тем програм, враховуючи вік, інтереси вихованців, стан матеріальної бази закладу, у якому працюють гуртки.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва розділу, теми	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1	Вступ	2	2	4
2	Охорона природи	8	18	26
3	Рослинний світ та його охорона	8	16	24
4	Тваринний світ та його охорона	10	14	24
5	Вивчення та охорона ґрунтів	8	16	24
6	Вивчення та охорона пам'яток природи рідного краю	10	8	18
7	Основи дослідницької роботи	2	10	12
8	Природоохоронна робота	2	6	8
9	Підсумкове заняття	-	4	4
Разом:		50	94	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (4 год.)

Теоретична частина. Охорона навколишнього середовища - потреба особистості і суспільства. Правила техніки безпеки при роботі в лабораторії, на навчально-дослідній земельній ділянці, під час проведення походів, екскурсій. Правила поведінки в природі.

Практична частина. Екскурсії до краєзнавчого музею, в теплицю, куточок живої природи, на навчально-дослідну земельну ділянку.

2. Охорона природи (26 год.)

Теоретична частина. Охорона і використання природних ресурсів. Структура охорони природи України. Червона книга України. Зелена книга України. Природно-заповідний фонд України. Заповідники, заказники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки та інші території та об'єкти природно-заповідного фонду області. Основні засади збалансованого розвитку суспільства. Правові основи природокористування. Міжнародні

конвенції про захист довкілля, участь у них України. Екологічна стежка її роль в охороні природи.

Практична робота та екскурсії. Збирання матеріалів про охорону природи рідного краю. Оформлення куточка охорони природи. Природоохоронна робота: заліснення ярів, балок, схилів. Проведення трудових десантів з упорядкування території навколо навчального закладу, алей, парків, скверів тощо. Збирання насіння трав'янистих рослин. Створення екологічної стежки. Прокладання екологічної стежки. Виготовлення вказівників на екологічну стежку. Участь у просвітницькій діяльності. Участь у Всеукраїнських конкурсах «До чистих джерел», «Вчимося заповідувати», «Чиста вода – здорова нація».

3. Рослинний світ та його охорона (24 год.)

Теоретична частина. Флора України. Різноманітність рослинного світу. Флористичні особливості рідного краю. Роль рослин в природі і в житті людини. Різноманітність рослинних угруповань: ліси, степи, луки, болота тощо. Водна та навколо водна рослинність. Основні рослинні угруповання регіону. Причини зникнення видів рослин. Рідкісні рослини та рослини, що зникають. Лікарські рослини, їх значення. Рослини радіопротекторної та антиоксидантної дії. Охорона рослин.

Практична робота та екскурсії. Екскурсія до парку, скверу для ознайомлення з місцевими та екзотичними видами рослин. Підгодівля зимуючих птахів. Вивчення корисних властивостей місцевих рослин. Збирання насіння дерев. Проведення з лісівниками рейдів з метою запобігання вирубування ялинок. Робота на навчально-дослідній ділянці. Визначення рослин на екологічну стежку. Участь в акції «Збережемо первоцвіти». Участь у просвітницькій діяльності.

4. Тваринний світ та його охорона (24 год.)

Теоретична частина. Значення тварин у природі та житті людини. Різноманітність тварин. Тварини Червоної книги України. Охорона тварин, їх приваблювання та підгодівля взимку. Значення птахів у боротьбі із шкідниками. Біологічні методи боротьби із шкідниками. Корисні і шкідливі тварини. Зв'язок між рослинним і тваринним світом. Ланцюг живлення. Причини, які порушують ланцюг живлення. Ознайомлення з тваринним світом краю. Значення заповідників, заказників для збереження цінних видів тварин.

Практична робота та екскурсії. Екскурсія в краєзнавчий музей, для ознайомлення з різноманітністю тварин. Підгодівля зимуючих птахів. Виготовлення годівниць, розвішування їх біля навчального закладу, саду, скверу тощо. Визначення тварин на екологічну стежку. Участь в акції «Допоможемо пернатим», «Птах року 2018».

5. Вивчення та охорона ґрунтів (24 год.)

Теоретична частина. Родючість ґрунту - основна властивість ґрунту. Фактори родючості ґрунту. Шляхи підвищення родючості ґрунту. Кислотність і лужність ґрунтів. Відношення різних рослин до кислотності ґрунту. Вапнування ґрунту. Засоленість ґрунту. Причини руйнування ґрунтів. Види ерозій ґрунтів. Заходи з охорони ґрунтів від ерозій. Сучасні методи боротьби з ерозією.

Практична робота та екскурсії. Екскурсія до річки, для ознайомлення із укріпленням берегів. Складання карт ґрунтів свого району. Визначення кращих для даної місцевості видів трав'янистих, деревних та кущових порід, які закріплюють ґрунти. Участь у створенні протиерозійних насаджень. Боротьба з різними видами ерозій у своїй місцевості. Участь у просвітницькій діяльності.

6. Вивчення та охорона пам'яток природи рідного краю (18 год.)

Теоретична частина. Пам'ятки природи. Їх класифікація. Охорона пам'яток природи в області. Охорона та догляд пам'яток природи на території міста чи села. Природний заповідник «Горгани». Національні природні парки Івано-Франківщини (Верховинський, Галицький, Карпатський, НПП «Гуцульщина» та «Синьогора»). Заказники Івано-Франківщини. Регіональні ландшафтні парки Івано-Франківщини.

Практична робота та екскурсії. Екскурсія до пам'яток природи, заповідника, національних природних парків. Вирощування рослин для відновлення пам'яток природи. Практична природоохоронна робота. Впорядкування екологічної стежки. Екскурсія на екологічну стежку. Трудові десанти з упорядкування територій навколо навчального закладу, парку, скверу тощо.

7. Основи дослідницької роботи (12 год.)

Теоретична частина. Основні методи дослідження. Методика одноразових спостережень. Методика польового дослідження. Основні елементи методики польового дослідження.

Практична робота та екскурсії. Оформлення результатів дослідницьких робіт. Підготовка до участі в конкурсах, зборах, змаганнях, акціях.

8. Природоохоронна робота (8 год.)

Теоретична частина. Особливості природоохоронної роботи навесні. Первоцвіти та їх охорона. Приліт птахів. Фенологічні спостереження навесні.

Практична робота та екскурсії. Екскурсія до парку, ознайомлення з первоцвітами (різноманіття). Розчистка газонів і клумб від сміття. Проведення весняних насаджень рослин на клумбах. Екскурсія на екологічну стежку.

Правила поведінки в природі. Заготівля лікарської сировини. Робота в шкільці, дендрарії.

9. Підсумкове заняття (4 год.)

Оформлення дослідницьких робіт. Тематичний звіт про пророблену роботу за рік. Екскурсія до водойми для ознайомлення із видовим різноманіттям.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- рослинний і тваринний світ своєї місцевості;
- представників рослин і тварин рідного краю, що занесені до Червоної книги України;
- території та об'єкти природно-заповідного фонду України;
- природоохоронні території рідного краю;
- правила поведінки в природі;
- правила техніки безпеки під час проведення походів, екскурсій у природу.

Вихованці мають вміти:

- користуватися визначниками;
- проводити самостійні дослідження в природі;
- готувати документацію (подання) на заповідання територій;
- аналізувати показники якості навколишнього середовища;
- практично використовувати набуті знання у конкретних життєвих ситуаціях.

Вихованці мають набути досвід:

- проведення дослідницької роботи;
- проведення природоохоронної роботи;
- участь у творчих конкурсах;
- ефективне використання набутих знань і вмінь у життєвих ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акімов І. Я. Червона книга України. Тваринний світ / І. Я. Акімов. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.
2. Білявський Г. О. Основи екології. Підручник / Г. О. Білявський, Р. С. Фурдуй, І. Ю. Костіков. – Київ: Либідь, 2006. – 408 с.
3. Вербицький В. В. Екологічне виховання дітей: практикум для педагога / В. В. Вербицький. – Київ: АБЕРС, 2009. – 104 с.
4. Вербицький В. В. Довідник натураліста / В. В. Вербицький. – Кіровоград: КОД, 2009. – 290 с.
5. Генсірук С.А. Ліси України / С.А. Генсірук. – Львів: Наук. тов. ім. Шевченка, УкрДЛТУ, 2002. – 496 с.
6. Дідух Я. П. Зелена книга України / Я. П. Дідух. – Київ: Альтерпрес, 2009. – 448 с.
7. Дідух Я. П. Червона книга України. Рослинний світ / Я. П. Дідух. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
8. Дробноход М. І. Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою / М. І. Дробноход, Ф. В. Вольвач, С. Г. Іващенко. – Київ: МАУП, 2000. – 76 с.
9. Олійник В.С. Лісознавство: курс лекцій / В.С. Олійник, Р.М. Вітер. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. – 264 с.
10. Остапенко Б. Ф. Лісова типологія: Навчальний посібник / Б. Ф. Остапенко, В. П. Ткач. – Харків: Харківський державний аграрний ун-т, 2002. – 204 с.